Етюд в 1-й дії

ЛИЦЕДІЇ:

Василь Миронович, старшина.
Севастян Саватьєвич Скубко, писар.
Риндичка, стара баба.
Гарасим, її свідок.
Пріська, солдатка.
Сторож при розправі.

Діється у розправі

Середина великої хати. Стіл, покритий зеленим сукном, на столі каламар, щоти, велика книга і скілька бумаг. На вуглі столу лежить пакет, запечатаний двома печатками; далі з другого боку невеликий стіл; на ньому три книги, каламар і бумаги, біля столу стул. На стіні календар, біля вхідних дверей шафа з бумагами, лавка.

ЯВА 1

Сторож (сидить за столом і роздивляється на щотах). Ну й як то той писар може викласти усяке діло на оцій видумці? Вже я скільки разів придивлявся, та ніяк нічого не второпав. "Оце,— каже,— сімдесят копійок! А оце руб десять, а оце дев'ять, десять, п'ять",— і наговоре-наговоре такого грошей, що й в тиждень, здається, не перелічив би. Отже він: цок-цок! Цок сюди! Цок туди! І носа не вспієш висякати, як він вже й полічив! Що то воно, подумаєш, навука, до всякого діла добирає способу! його, мабуть, вчено десь не близько: він каже, що він десь аж з-під Чигирина, ну, а я так думаю, що він і за Чигирином бував. Та то ж голова така, що й хто його зна, де вже єсть розумніша; кого не спитай, увесь мир каже, що з такою головою можна і до станового доступить! Ну, а я так думаю, що він і перед справником не здригне. Тож як почне розказувать, де він тільки не бував і чого він не видав, так тільки рота

роззявиш. Агличана він тобі бачив, і в Києві був аж двічі, і за морем-окіяном, де живуть песиголовці, і туди його носило!.. Бував і в тих землях, де свині більш від нашого вола… Звісно, як чоловік бувалий розкаже тобі, то так увесь світ і побачиш перед очима, як на долоні. Он як я, так далі Ялисавету не бував, так мені здавалось, що за Ялисаветом вже недалеко кінець світа. Ану, чи вищитаю, скільки мені зосталось день до года? А скільки ж у году день? Чи буде з двісті, чи, мабуть, ні? Ну, оце нехай буде від водохреща до пущення. (Кладе на щотах). А оце від пущення до Великодня, а оце до Зелених свят, а оце до Покрови… Так що ж? А все-таки воно нічого не показує. (Встав). Ні, мабуть, коли не піп, то не микайся і в ризи… Підмести ще хату абощо. Та й нудна оця робота — сидіти у розправі цілісінький рік! (Мете хату). Чи загляне хто-небудь сьогодні в розправу? Ще удосвіта якийсь чоловік приніс бомагу від посередника, чи що. Ждав-ждав розписки, та з тим і поїхав. Іди, каже, пошукай писаря або сам розпишись. Еге! Добре тобі казати: "Розпишись". І отже, здається, і невелика штука повести пером по бомазі, одначе хоч ти мені пальці повідрубуй, не напишу!.. Вже я скільки разів націлявся написати: украду оце шматок паперу та й почну виводить пером по бомазі, здається, так як і писар, і перо умочу в чорнило, і налагодюсь якраз так: чирк-чирк, а воно чорт батька зна що виходить!..

ЯВА 2

Входить старшина.

Старшина. Щоб через півгодини коні були перед порогом! Чуєш? Щоб мені по щучому велінню! Мені треба небезпременно сьогодні їхати по ревізію в Чубаївку та Василівку…

Сторож. Та коні аж у степу, на паші.

Старшина. Ну так що?

Сторож. Так це за ними бігти?

Старшина. А ти як думав? Що це тобі первина, чи як?

Сторож. Та воно…

Старшина. Знов начадив махрою? Скільки разів казав тобі, щоб не смів курити отії погані в присульствії.

Сторож. Начадив?.. Я вже й забув, який той тютюн на масть!.. (Убік). Загрянишного тобі буду купувать, велике жалування платиш...
Старшина. Що ти там бубониш? Сказано тобі, щоб по щучому велінню...
Сторож. Та воно... Ні, вже коли б швидш дослужити года, хай йому біс, щоб я зостався у цьому пеклі!..
Старшина. Ну, а як я звелю громаді присудити, вік отут тобі служити?..
Сторож. Хіба що громада примусить... звісно, громада — великий чоловік!
Старшина. Ну, то-то ж бо й є! Я тобі ще вчора наказував, щоб коні уранці були перед порогом,
Сторож. Вчора? Та я вас вчора і в вічі не бачив: ви ще проти понеділка загадали мені... І коні стояли цілий понеділок і в вівторок до обіду...
Старшина. Мольчать! З ким це ти губу розпустив? Сказано тобі, щоб по щучому велінню.
Сторож. Та про мене, я й піду! Але ж я запевне знаю, що ви й сьогодні не поїдете.
Старшина. Ну, ну, базікай! Свинота!
Сторож. А звєсно.
Старшина. Ти хочеш, щоб я тебе по мармизі затопив?
Сторож. Хіба це первина? Бийте! На те ви началство.
Старшина (плює). Тьфу!
Сторож (убік). Ач який! (До старшини). Ондечки бомага, якийсь чоловік привіз. Такий з себе огрядний, у синій чемерці, з бородою, у картузі, і шарпом шия замотана.
Старшина. Збігай по писаря!
Сторож. Та його тепер і з собаками не знайдеш: він ще позавчора поїхав на хутори кумовати!
Старшина. Щоб він мені зараз тут вродився!
Сторож. А за кіньми хто ж побіжить?
Старшина. Ну, живо! Щоб одна нога мені тут була, а друга там! По щучому велінню! (Випиха сторожа).
Сторож. От напасть! (Пішов).
Старшина (один, розпечатав пакета). Від кого ж би це? (Чита по складах). "Предписываю оному волостному правленню принять знергические меры..." Які? Нергическькі мєри? Що ж воно означа:

нергическі? Ану, далі! (Чита), "...к самоскорейшему составлению систематического..." Та й довге яке слово!.. "...указателя и категорических..." Ні, мабуть, вже як писар прийде, то вдвох розберемо! Бо сам я ще до цього не доїхав! От як припишуть, що розискується пара лошадей, масті гнідої, на лобі біле п'ятно... або в уїзді появилась на рогатім скоті чума, принять мери... Так тут вже й без писаря я знаю, що ці документи треба покласти під сукно. (Походив трохи по хаті). Одначе сьогодні треба вже небезпременно поїхать по ревизію. Та куди ж це писар подівся? (Спльовує). Тьфу, як погано на похмілля!.. (Дивиться у вікно). Еге, вже сонечко височенько підбилося, а в мене ще й ріски в роті не було... Хіба послать за восьмушкою?.. Удосвіта прокинувся, та так щось коло серця запекло, аж перелякався! Повернувся на другий бік, неначе трохи відпустило, а тепер знов аж пашить усередині! Погано, погано! Не годиться щодня пити! Вчора пив, позавчора пив... Стривай! Який же це у нас сьогодні день? (Дивиться на стіну, де висить календар). Що воно такоє? "Перво октябра". Та це ж було, либонь, на тім тижневі? Ото вже не люблю безпорядків. Казав же скільки разів писареві, щоб щоранку вистановляв число, щоб часом не погубити нам днів; ось же й календар нарочито купив. А тут стоїть перво октября! А перво октября це ж було на покрову, а на покрову я був у ярмарку. От тобі і загубили день! Стривай, як же це воно? На тім тижневі у п'ятницю приїздив становий? Так, становий. У неділю була сходка... Увечері приїхали до мене куми мої: матушка і писаломщик? Так! У понеділок гуляли цілий день; а ввечері приїхав і піп. Ну, а далі що ж було? Було ще чимало гостей... Старшина з Кандалупової, письномоводитель з жінкою... Гарна у його жінка, моргуха тільки велика!.. Вона таки разів з п'ять мені підморгнула... Та як їй, сердешній, і не моргати? Її ж чоловік таки настояща смерть, а вона свіжа, повна та дебела... Чудово вона співа оцю пісню, що каже:

Ой кужелю, мій кужелю,
Робити я не здужаю!
До кужеля рука дрижить,
А чарочку добре держить!..

Попадя наша штукарка! Запровадила моду, щоб кожний раз, як один другого почастує, то щоб зараз і поцілувалися!.. І пішло частування. Матушка з писаломщиком цілуються, а я з письномоводительшею! Там такі гарячі губи, що аж пашить!.. Одначе їй все ж таки далеко до Пріськи, до московки. Ото молодиця!.. На виду як на кір горить; а як іде вулицею, то аж земля під нею двигтить... Ех, матері його ковінька! Шкода, що я жонатий! А то, стало бить, як началник, зараз би по щучому велінню... А ото на тім тижневі, у середу, уночі, трохи-трохи було не вскочив, як кажуть, у нікуди! Тільки що підійшов до Пріськиної хати, як стара Риндичка із своєї хати — рип дверима! "А хто то,— питає, — добувається до московки?" А я зігнувся, та попід загатою, та навтьоки! Вона як зацькує собаками!.. А клятий рябий пес трохи литок не полатав началникові. Треба буде претикола зробити, щоб вона отого собаку на цепурі держала.

ЯВА 3

Входить Риндичка і Гарасим.

Риндичка (уклонилась). Помагайбі! З п'ятінкою бувайте здорові!

Старшина (з жахом). Хіба ж у нас сьогодні п'ятниця?

Риндичка. Аякже! Звісно, що п'ятінка, та ще й друга після покрови!

Гарасим (п'яний). Так тошно!

Старшина. Чи не помиляєтеся ви?

Риндичка. Отак пак! Щоб я та помилилася!

Старшина. Як же це воно так сталось, що сьогодні вже п'ятниця?

Гарасим. Я об том незвестєн... Один бог!

Риндичка. Тадже ж пригадайте на здоров'ячко. В понеділок ваша сусіда, ота шолудива кішка, Гапка підщипана, та золила сорочки у жлукті. А я й присікалась до неї. Чи не сором, кажу, тобі, молодице, не знати, що в середу празник?..

Старшина. Празник?

Гарасим. Так тошно!

Риндичка. Празник святого Хоми! Та й кажу: чи не сором тобі? Коли ж ти попереш сорочки, що сьогодні кладеш у бук? А тут ви, бувайте здоровенькі, вийшли з хати та й почали на нас гримати, ще мене так

погано налаяли... Еге, кажу, та й почали на нас гримати, щоб ми утишились. Стало бить, у вас була почесна беседа, а ми своїм гвалтуванням перебаранчали вам гуляти.
Старшина. Нічого не пригадаю! Віриш, стара, що ми, началники, так заклопотані...
Гарасим. А звісно, началство... Як можна?
Риндичка. Та як же мені цього не знати? Ви ж один, а нас, миру, скільки? Тут треба дві голови на плечах мати. Адже ж і мій покійничок-царство йому небесне, вічний покій його душеньці! — був за началника чи попросту сказать, за свинопаса коло громадських свиней, то так, було, заклопочеться, так заклопочеться.
Старшина. Він, либонь, від горілки вмер?
Риндичка. Умер, голубчик сивий! Через великі клопоти й пив!
Старшина. От через ті клопоти іноді і я п'ю. Легше якось на серцеві, як вип'єш.
Гарасим. Вєрно!
Риндичка. Аякже! Горілка, вона зараз-таки тобі відтягне від серця! Так і бачиш, як той клопіт гарячою парою з рота виходить! Еге, то отож, кажу, було в понеділок, а у вівторок я бабувала у Зіньки Тухленкової, старого Молочая невістки, і принесла вам попелясту курочку, і прохала на родини.
Старшина. Курочку? Отже й цього не пам'ятаю.
Риндичка. Ще ваша жінка, Андріївна,— нехай будуть здоровенькі вам на радість, а мирові на втіху! — взяли у мене ту курочку і почастували мене пивом, спасибі їм... повнісінький стакан випила!
Старшина. І був я на родинах?
Риндичка. Ба ні. Ви одмовились тим, що у вас беседа була.
Старшина. Отак заклопочись, як ми, началники, іноді заклопочуємось!..
Риндичка. А в середу, після обідні, до вас ще під'їхали гості. Батюшка і ще з якимись людьми...
Старшина. У середу, кажеш?
Риндичка. Еге ж! А вчора посварилась я з Пріською-московкою і приходила до вашої милості скаржитись.
Старшина. З ким? З Пріською, кажеш?
Гарасим. З нею, так точно!

Старшина. Та ти це навсправжки чи, може, дуриш мене?
Риндичка. Навсправжки! Та я їй цього не подарую.
Старшина. Помагай тобі, боже! Це діло нтересне! Нтересне діло!..
Риндичка. Ви ж самі вчора сказали мені, щоб я прийшла сьогодні, бо ви вчора, вибачайте в цім слові, були п'яненькі, на здоров'ячко вам.
Старшина. Клопоти! Що у мене того клопоту, стара! Так, стало бить, виходить, що сьогодня п'ятниця? Слава богу, що хоч знайшли день!
Риндичка. Та тут не то що день загубиш, а й їсти забудеш. У вас же того клопоту повна голова!
Старшина. Більше!
Гарасим. Через голову поллється... Так тошно!
Старшина. О, поллється! (До Гарасима). А ти ж по якому ділу?
Риндичка. Це ж мій свідок.
Гарасим. Так точно, господин старшина!
Старшина. Ти, стало бить, чув, як вони сварились?
Гарасим. Так точно, вєрно... Ну, що вони бились, так я об том не звестєн!.. По закону, значить, по правді?.. Хіба у нас земля безрозсудна?.. Істинная правда... Амінь — і весь обман налицьо.
Старшина. Піди ж поклич сюди Пріську-московку, то ми зараз і вчинимо суд!
Гарасим. Вчиніть суд праведной, як перед Господом милосердним!.. Бо вони проклятущі баби!.. Їм обом небезпременно треба задубить манатки та березовою кашею, щоб не клопотали... Бо вони анахтеми... Так точно, ваше благородіє!..
Старшина. Веди її сюди перед мої очі, по щучому велінню!
Гарасим. Приведу! Недзя обіждать!.. Я її, анахтему... Кажу, вклонись старій — і нікотрого діла... Постанови, кажу, чвертку, і бог тобі простить... (До Риндички). Казав: постанови чвертку? Правда? Не сваріться, кажу, бо чистий калавур! (Пішов).
Старшина. Треба ж, мабуть, і писаря підождати.
Риндичка. Ой батечку, розсудіть же ви мене самі.
Старшина. Та розсудить-то можна! Але ж, може, мені прийдеться довго здіймати допроси з Пріськи. А тут треба мені їхати по ревизію... Якби можна це діло хоч до завтрього під сукно?
Риндичка. Ой розсудіть же мене! Бо як не розсудите, то не витерплю, та

я ж... (Шепче йому на вухо). Ой розсудіть же мене; а я, батечку, вам завжди у пригоді стану. Пам'ятаєте, як ще ви не були за начальника та позивались з Тихоном за кожуха? Мало я тоді гріха на душу взяла?
Старшина. Ну, те, що колись було, нічого згадувати. Нічого вже з тобою робить... Так кажи товком, за віщо там у вас взялося? З якого побиту горщика розбили?..
Риндичка. Ох, батечку, та тут таке, що як до ладу розказати, то й волосся на голові догори полізе. Адже ж ви знаєте, що мій вгород та заходить якраз потилицею до її повітки.
Старшина. Потилицею? Так і запишемо в протокола.
Риндичка. Ще мій покійничок... царство йому небесне, вічний покій його душеньці! І всім помершим душам вічна пам'ять! Ото, кажу, як ще мій покійничок живий був, то й викопав рів проти її повітки, щоб, стало бить, звернути стежку з її дворища понад ровом... Бо вона, було, як іде чи проти череди, чи в поле, то так тобі і преться через мій вгород.
Старшина. Еге-ге! Постривай! Я бачу, що це діло дуже заплутане! Доказательства маєш?
Риндичка (вийми пляшку з горілкою і бублик). Осьдечки! Хіба ж я честі-таки та й вашого звичаю не знаю?
Старшина. От бачиш, може б, я й не пив сьогодні, коли б не таке голівне діло...
Риндичка (частує). Милості просю...
Старшина. Приходиться випити, щоб у голові... Пожалуйте, зводьтесь самі!
Риндичка. Пошли ж, боже, помершим душенькам царство небесне, а живим на здоров'ячко! (Випила і підносить старшині).
Старшина. Благодарю покорно! (Випив). Тепер трохи неначе ясніш діло.
Риндичка. Аякже. Воно зараз у голові розвидниться! Закусіть же бубличком. (Дає бублик).
Старшина. Що воно ніби щось задзвеніло у вусі?
Риндичка. Ото так похмілля парує, що аж дзвенить. Викушайте ще!
Старшина. Та пожалуй! Чарка в тебе невелика, то воно можна ще по одній.
Риндичка (палива). Я вам скажу, що по манісінькій краще пити. (Каже).

Ой чарочко ж моя,
Чепурушечко,
Ой потіш же мене,
Моя душечко!

Милості просю!
Старшина (випив). Тепер неначе замовкло у вусі, як по щучому велінню! А собі ж?
Риндичка. Та я вже, не вам кажучи, з своїм свідком випила зо три. (Палива). Дай же, Боже, щоб вороги мовчали, а сусіди не знали!
Старшина простяга руку до чарки, але Риндичка випила.
Отож, кажу, як викопав мій покійничок рів, так відтоді пішла промеж нас щоденна сварка!
Старшина. Щоденна?
Риндичка. Еге ж!
Старшина. Ну, так ми й запишемо.
Риндичка. Та як же не щоденна, коли я своїми очима бачила, як вона щоранку божого винесе та й висипає попіл у мій рів. Я їй докоряю, а вона мовчить, неначе не до неї річ.
Старшина. Мовчить?
Риндичка. Звісно, губи мовчать, а всередині що в неї?
Старшина. Ну, що всередині, хоч воно й цікаво, так це до діла не касательно.
Риндичка. І що ж би ви думали? Отакечки щодня, висипаючи попіл, зарівняла мені рів зовсім. Отож і стала я думати: задля чого б їй отаке на капость мені коїти? Чи нема тут якої іншої причти? Сидю я на тім тижневі, либонь, проти середи чи проти вівтірка… Ба, так, проти вівтірка… Бо в понеділок я ходила по зілля у Дерійову балку… Та ще яка мені притичина трапилась?
Старшина. Що таке? Ти вже розказуй все дочиста, щоб діло було як на долоні.
Риндичка. Тільки що перейшла я лощину і про-стяглась навмання через стерні, аж це з-під моїх ніг заєць: плиг-плиг-плиг!.. Щоб мені язик опух, коли брешу!..
Старшина. Заєць, кажеш? Чи це ж до діла касательно?

Риндичка. А як же воно не кусательно, коли то не заєць був..
Старшина. Не заєць? А що ж воно?
Риндичка. Та кажу ж вам, що схопилось та плиг-плиг-плиг!
Старшина. Та це вже записано, що плиг-плиг!..
Риндичка. Так ви думаєте, що й справді то заєць був?
Старшина. А що ж таке?
Риндичка. Нечиста сила!
Старшина. Та ну?
Риндичка. Правда. Покотив та й покотив через гору! А я зараз-таки тричі перехрестилась, а далі сплюнула на лівий бік.
Старшина. І що ж, щез?
Риндичка. Як язиком злизало.
Старшина (пише). "Як язиком злизало..."
Риндичка. Ой стривайте ж, що ж я наказала? (Думає). Еге, так, кажу, ото набрала я там зілля, принесла додому й почала його в'ялити на спризьбі, а вже звісно, що як ідеш по зілля та перестріне тебе заєць або перебіжить тобі шлях, то...
Старшина. Та що ж таке треба робить?
Риндичка. Е, душко, цього не можна казати, бо як розкажеш, то те зілля хоч візьми та викинь його на смітник.
Старшина. Стало бить, не поможе ні від якої хвороби?
Риндичка. Ні, не те, а так, звиніть, смердітиме, що й носа до нього не навернеш... Ото вже як зовсім стемніло, сидю я собі на спризьбі та й задрімала; і сниться мені, що я молода та така хороша, хоч з лиця воду пий.
Старшина. Ну, це ти почала розказувати сон рябої кобили.
Риндичка. Та я ж таки була хороша молодою, така хороша!
Старшина. Ну, я б цього і не подумав.
Риндичка. Минулося! Та за мною парубки було так мордуються, що аж попару не знайдуть, аж тини тріщать.
Старшина. Та це ж було за царя Непитайла. Ти діло кажи!
Риндичка. Стривайте ж бо! Ото й задрімала я. Аж чую, щось няка на мого Рябка. Ви ж знаєте мого Рябка... Торік Палажка, Гунина невістка, позивала мене за те, що нібито він порвав на ній нову юпку.
Старшина. Так його Рябком дражнять? Це треба у претикол записать.

Риндичка. Я бабувала на хуторах у Байбаків і звідтіль його принесли щеням; і казано мені, що воно ярча! Одначе ж я його і не думала виховувати під осиновою бороною. А вже звісно, що як ярчати отакечки не виховувати, зараз відьма візьме та й подушить.
Старшина. Подушить? А чи не пора нам підлить чорнила у чорнильницю? Бо воно щось неохотно слухається!
Риндичка (наливає). Дай же, боже, щоб усе було гоже! А що не гоже, того не дай, боже! (Випива і частує).
Старшина (випив). Добра горілка! У якім шинку береш?
Риндичка. У Бороха!
Старшина. Еге! Це така, що тільки б мені й пить. Ну, доводь же діло до краю! Що це він Пріськи не веде?
Риндичка. Так ото чую, щось няка на мого Рябка: "Ня, цю-цю! Ня!.." Слухаю, аж то вона: приманила його до себе та й дає йому щось з своїх рук! Я до неї й озвалася: "А що ти,— кажу,— матері твоїй стонадцять болячок і сім пропасниць, що то ти робиш? Нащо ти чужу собаку годуєш?" — "Щоб знав,— каже,— мене та не рвав!" Як принялась же я її коренити: лаю на всю губу, а вона мовчить та все годує Рябка. Далі спересердя плюнула, так-таки голосно кажу: "Тьфу! Тьфу тобі, диявольська дочко!"
Старшина. Куди це ти плюєш? (Витира лице). Анахтема, плює прямо у пальтрет!.. Стань на цей бік. Продольжай!
Риндичка. Аж другої ночі сидю я на печі, а у мене у печі віконечко, якраз проти її дверей. Сидю я, аж чую, мій Рябко на когось гавка. Я мерщій прожогом до віконечка, аж щось чимчикує через мій рів, прямісінько до неї; підійшло до дверей, поторгало і стиха промовило: "Відчиніть!.."
Старшина. Коли це було, кажеш?
Риндичка. На тім тижневі, у середу.
Старшина. На тім тижневі… (Набік). От так штука! (До неї). Ти сама бачила?
Риндичка. Своїми очима! Щоб мені повилазило, коли брешу!
Старшина (убік). Держись, Василю, берега!.. (До неї). А не запримітила ти його обличчя?
Риндичка. Та що тут? Це вже всім людям звісно. Нібито ви й не догадуєтесь?

Старшина. Я?.. Слухай, стара, ти не теє... Не кажи, будь ласка, жінці!
Риндичка. Ба ні! Скажу жінці!
Старшина. Чи ти ж не здуріла?
Риндичка. Вона мене лихословила перед усім миром, що нібито я украла у неї півня!
Старшина. Якого півня?
Риндичка. Чорного з жовтим хвостом!..
Старшина. Та я й на подвір'ї не бачив такого півня!
Риндичка. От так же і я його точнісінько бачила! А вона пащекує: "Украла та й украла!.." Я ж їй, шельменій дочці, виб'ю очі її чоловіком-хвойдником!
Старшина. А в холодній ти ще не сиділа?
Риндичка. За оту задрипанку? За ту нечупайду?
Старшина. Брешеш! Брешеш, стара! Ще одне уразливе слово, і я тебе під дванадцять замків, по щучому велінню...
Риндичка. Щоб мені під дванадцять замків за оту шолудиву Грициху?.. Та я швидш...
Старшина. За яку Грициху?
Риндичка. Кажу ж вам, що то Грицько добивався до Пріськи.
Старшина. Грицько?
Риндичка. Та він же, він!
Старшина. Так ти ж так і кажи!.. Розбовтай же чорнило, а то вже зовсім загусло...
Риндичка (частує). Він же, кажу вам! Еге, ото ж вчора вранці виходжу я з своєї хати, аж і вона біля свого порога крише закришку у борщ. Поздоровкалась я до неї та й кажу: "А які то до тебе гості добивались у глупу північ? Чи не чоловік,— кажу,— повернувся з служби?" Вона на мене як витріщилась та хоч би словечко. Я її докоряю, а вона мовчить. Чи тобі й не стид, кажу, та й не сором! Чоловік твій богу-государю служить, може, побивається за тобою, як пташечка у клітці, а ти так за ним журишся, що чужих чоловіків до себе уночі принадюєш? Вона слухала-слухала, далі встала, повернулась до мене потилицею. (Шепче йому на вухо). От щоб я пропала, коли брешу!
Старшина. І свідок все те бачив?
Риндичка. Ні, серденько, не бачив, а тільки...

Старшина. Це діло треба розжувати, тут треба підкрепить доказательства.

ЯВА 4

Входить Гарасим і Пріська.

Пріська. Добридень вам!

Старшина. Здорова, ягідко!

Пріська. За яким ділом мене покликали?

Риндичка. Як ти посміла мені, старій жінці…

Старшина. Не присікуйся, стара, бо я тут началник. (До Пріськи). Як поживаєш, серденько?

Пріська. Як горох при дорозі! Хто не лінується, той тільки і не вибива мені очей!

Риндичка. Ач яка тихоня, свята та божа!

Старшина. Мовчи, стара!

Гарасим. Кажу, ваше благородіє, з ними настоящий калавур.

Старшина. Мовчать!

Гарасим (б'є себе по губах). Мальчать!

Старшина (до Пріськи). Так, кажеш, як горох при дорозі?

Риндичка. Та що ви з нею цяцькаєтесь? Ви до неї грізно, а не залицянням…

Старшина. Ти мене будеш вчити, як допроса здіймати? Ти? Мовчи, ані писни!

Гарасим (до Риндички). Мавчать! Вони, їх благородіє, вони понімають… Так тошно!

Пріська. За яким ділом мене кликали? Мені ніколи тут з вами патякати!

Риндичка. До вечора ще не близько, ще успієш побачиться!..

Пріська. Не лізьте, бабо, осою в вічі, бо при людях вилаю.

Риндичка. Ти мене лаятимеш? Та ще той на світ не народився, щоб мене перепаяв! Та я тобі сто і сімнадцять болячок…

Старшина (До Риндички). Геть з хати! Я наодинці здійму допроса. (Випиха її).

Гарасим. Настоящий калавур з ними!

Старшина (бере Гарасима і Риндичку за плечі і випиха). Геть, під три

чорти!
Гарасим. Вони краще понім…
Старшина (до Пріськи). Насилу я діждався того щасливого часу, що бачу тебе наодинці!
Пріська. Велике щастя! Чого ви мене кликали?
Старшина. Присядь, Прісю!
Пріська. З якої речі?
Старшина. Коли б ти знала, яка ти красива!..
Пріська. Красива, та не для вас.
Старшина. Та спитай котру хочеш молодицю на селі, яка б не рада була, щоб старшина до неї залицявся?
Пріська. То й посилайте за тими молодицями.
Старшина. А до тебе?..
Пріська. А од мене облизня спіймаєте!
Старшина. Справді? (Хоче її обняти).
Риндичка прокрадається і бере свою пляшку і чарку, зника.
Пріська. Ну, рукам волі не давайте, бо й волосся у вас на бороді не зостанеться!
Старшина. Так ти так з началством?
Пріська. А хіба ви на те началство, щоб прилипать до чужих жінок?
Старшина. А в холодну не хочеш?
Пріська. Не задля мене холодна та мурована!
Старшина. Побачимо. Ти, дурочко, подумай краще, чим же я невдатний з себе?
Пріська. Вдатний, та не мій. Залицяйтесь до своєї жінки!
Старшина. А до тебе?
Пріська. Кажу вам, що зась!

ЯВА 5

Входить писар, п'яненький.
Писар.

Однажди собралася
Компанія в кабацє,

І каждий там говарювал
На своїм язицє. (двічі)

Как німець по-німецькому:
Ай-ай-ай-ай-ай-ай!..

А турок по-турецькому:
Алла-алла-алла!.. (двічі)

А руською похвабрєй усєх,
Дав турку тумака.

А німець, похитрєй усех,
Дав тягу з кабака. (двічі)

Старшина. От чортяка його принесла!..
Писар. Василь Миронович, душа моя, моє почтєніє, как ваше драгоценноє?
Старшина. Ви тільки п'янствуєте, а тут діла повна голова!
Писар. Всьо атестуєм в лучшем культурном состоянії... А, кумушка! По каким таким екстреним требованіям?
Пріська. Спитайте їх!
Старшина. А ви це коли успіли покуматися?
Писар. Не далеє как первого октября, на Покрову пресвятия Богородиці.
Старшина. Тим-то ти така і смілива, що вже з підручним началством покумалася.
Пріська. Ба ні! Я таки зроду не з полохливого кодла.
Писар. Ви мою кумушку не смійте обіждать, потому хоч я і підручний, но можу задать началству таку цивилизацію... (Засукує рукава).
Пріська. Вони вже мене й холодною стращали.
Старшина. То ж я шуткував!
Писар. Холодна нехай буде холодною, а нам пора погрітись. (Вийма пляшку і чарку). Кума, сідай! Василь Миронович, душа моя! (Частує).
Старшина. Ні, у мене вже й так в голові гуде, то, мабуть, не буду пити,

бо треба ж нам по ревізію їхати…
Писар. Пустяк діло, вип'єм і поїдем! Просю покорно!
Старшина. Там получена якась бомага!
Писар. Прочитаєм і резолюцію покладем. (Чита бумагу нишком).
Старшина. Про віщо вона дряпа?
Писар. Откатегоряєм усю сістему в своє время. (Кида бумагу під стіл). Пустяк вніманія.
Старшина. Невже під сукно?
Писар. В архів. (Частує Пріську). Кума, чарочку!
Пріська. Ні, куме, спасибі!
Писар. Як? Від мене чарки горілки не вип'єш? (Співа).

Ти ж, було, кума моя,
Ти ж, було, люба моя,
Ти ж, було, селом ідеш,
Ти ж, було, в дуду ревеш,
Ти ж, було, куди йдеш, не минаєш!
Обернися, обійми, поцілуй,
Велію милость!

Милості просю!
Пріська (одпива). Ох, яка ж пекуча!
Писар. Всю, всю!
Пріська. Не можу, не можу! (Одпива).
Старшина (убік). Як бачу, коло цієї молодиці треба інші заходи. (До неї). Та викушайте ж уже на мирову зо мною!
Пріська. Яз вами не сварилась! (Знов п'є).
Писар. Кума, у тебе хата простора. А я післязавтрього менинник. Вари, ріж, печи! Твоя страва, мої гроші і моє питво! Ех, Василь Миронович, не вмієш ти з бабами діло робить! Чи так, кума? Кумасю, не наровіть чарки!
Пріська п'є.
Старшина. І я прийду на менини.
Пріська. Та вже звісно, не вижену з хати.
Старшина (писарю). Шелестян Салатович…
Писар. Севастян Савватьєвич.

Старшина. Все рівно! Позвольте вашу пляшечку, ще й я почастую вашу кумасю!
Писар (дає пляшку). Пермете!
Пріська. Ой, це вже буде багато!
Старшина. Не буде мало! Мерлете! (Частує).
Пріська (хильнула). З нашої сестри ласкою все можна взяти. (Сміється). От я вже й п'яненька…
Старшина. А по другій ще від мене?
Пріська. Та вже лийте, куди три, нехай вже й четверта доганя. (Регоче).
Старшина (палива). Ану хильніть!
Писар. Ай молодець, Василь Миронович! (Іде до дверей). Гей! Хто там? На пляшку, піди в шинок і принеси ще дві.
Старшина. Ану, сміліше! (Хоче поцілувати Пріську).
Пріська (б'є його по губах). А тпрусь, мурий!
Писар. Василь Миронович, нельзя! Кума, починай пісні, такої, щоб аж… (Співа).

Гусар на шаблю обпирався,
В глубокой гордості стояв!

Старшина підспівує.
Пріська. Не вмію я такої! Ой, я вже п'яна. (Регоче).
Писар. Починай своєї! А ми з Васильом Мироновичем підтягнемо.
Пріська (співа).

Ой випила, вихилила,
Сама себе похвалила,

Бо я панського роду,
П'ю горілку, як воду. (двічі)

Ой мій милий умер, умер
Та в коморі дуду запер,

А я пішла муки брати
Та й почала в дуду грати. (двічі)

Ой ти, дуда ж, моя дуда!
Я молода сюда, туда!

Навприсядки та в долоні,
Пішла мука по коморі. (двічі)

ЯВА 6

Риндичка і Гарасим.

Риндичка. Бач, який вони тут допрос беруть!
Старшина (до Риндички). Мирись, стара, зараз мені! А то я тебе, чортову кочергу!.. Знаєш мене: по щучому велінню!..
Писар. Об чом спор? На основанії якої статті?
Риндичка. Вислухайте ж мене, Шелестян Салатович!
Писар. Севастян Савватьєвич!
Риндичка. Ой батечку, не вимовлю ж я! Що вона тільки зробила! Ви тільки подумайте! (Шепче йому на вухо).
Пріська. Не гнівіть бога, бабо! Чи я б таки стида не мала?
Писар. Та не может бить! Чистоє горе!
Гарасим. Настоящий калавур!
Пріська. Що я повернулась до вас потилицею — це правда, а останнє…
Старшина. Помиріться зараз! Ви ж таки сусіди. Голос за дверима: "Нате горілку".
Старшина. От і мирова підоспіла. Це вже наша! (Бере пляшки). Ану, хто моторніший, частуй, бо я вже розварився.
Гарасим. Позвольте, я сповню… Хіба у нас земля безрозсудна?..
Писар (бере пляшки). Смирно! Сідай, стара! Біля старої — кумася! Лавку сюди присуньте! Так. Василь Миронович на почотное мєсто, біля кумасі, пожалуйте! Гарасько — тут!
Гарасим. Сів… верно!
Писар. Кумасю, поцілуйтеся з старою!
Пріська (регоче). Чому й не поцілуватись?..

Риндичка (з плачем). Ти думаєш, що мені тебе не жалко? Ти ж така молода та хороша, та як та сиріточка!.. Нікому тебе ні приголубити, ні пожалувати.
Писар. Годі, стара! Цілуйтесь!
Гарасим. Цілуйтесь... Началство велить! Цілуйся, чортові сороки... Настоящой калавур з ними!
Баби цілуються.
Писар. От і шабаш! Ну, за мною! (Починає співать, за ним всі).

Во саду лі, в огороді,
Во саду лі, в огороді

Пташечки поють. (двічі)

Ой там наші родителі,
Ой там наші приятелі

Горілочку п'ють. (двічі)

(Частує Пріську.)
Антоновна наливають...
Пріська. Миронович випивають...
Гарасим. На многі літа!
Всі. Многі літа, многі літа! і т. д.
Пріська (частує старшину). Тепер вже і ви випийте від мене дві!..
Старшина (зовсім вже п'яний). Благодарю покорно... Од вас з овдовольствієм! (П'є дві).
Писар. Василь Миронович! Душа моя, не вались!
Старшина. Держусь, ще возсодержуюсь!.. Прісю, поцілуй мене! Поцілуй началство!..
Пріська. Нехай як виясниться! (Частує Риндичку).
Риндичка. Чи я ж тебе та й не жалую, моя голубочко! Завтра прийди до мене, я тобі і бурячків, і капусточки, і картопельки!

Гарасим. Стара, не задержуй чарки: може, ще хто хоче випить...
Риндичка. У старовину не так співали. (Співа).

Ой хто п'є, тому наливайте,
Хто не п'є, тому не давайте,
А ми будем пити
І бога хвалити
І за вас, і за нас,
І за неньку стареньку,
Що навчила нас
Горілочку пить помаленьку.
Ой, хто п'є, той кривиться,
Хто не п'є, той дивиться.
А ми будем пити і т. д.

Писар. Василь Миронович! Захріп... Е, шкода!
Гарасим. Бо їм клопоту, настоящой калавур!

ЯВА 7

Ті ж і сторож,
Сторож. Коні готові!
Писар. Сьогодні вже годі їхати по ревизію!..
Сторож. То це знов коні стоятимуть?
Писар. Не твоє діло. Внеси сюди дзвінок!
Сторож пішов.
Пріська. Ходімо, бабусю, додому!
Риндичка. Ходімо, моя дитино!
Писар. Стой, кума! Кататься поїдем!
Пріська. Е, ні, кумцю! Пий, кажуть, та ума не пропий! Спасибі за честь, спасибі, що помирили!..
Риндичка. Я тобі, моя люба, і квасольки, і огірочків дам... У мене, хвалити бога, уродило.
Гарасим. Тільки не сваріться!
Пріська. Прощайте, Шелестян Салатович.

Риндичка. Спасибі вам, що помирили нас!
Риндичка і Пріська пішли.
Писар. Севастян Савватьєвич! (Проводжа їх до порога). Кумасю, гляди ж, не забувай менини!
Гарасим (тим часом хова пляшку і бублики). Настоящой калавур!.. Бо їм клопоту... Ну, що вони бились... Прощавайте! (Пішов у шафу).
Писар (бере його за коміра і випиха). Ека свинота, нажреться так, што й...

ЯВА 8

Сторож вносить дзвінок.
Сторож. Навіщо вам дзвінок здався? (Дає).
Писар. Не твоє діло. (Почина дзвонить під вухом старшини). Ньо, конячки!..
Старшина (крізь сон). Поганяй, поганяй! Звертай на Чубаївку! Та не задьоргуй-бо пристяжної!
Сторож. Поїхав по ревизію.
Писар. Ну, буде з нього, нехай їде. А я поїду на хутори другу ревизію робить.
Старшина (сонний). Пиши приговор!
Писар. Чистоє горе з оцими п'яницями!.. (Пішов). Какой я тільки з ними мученик!..
Сторож. Добра ревизія! Це знов на цілий тиждень: цей дома кружлятиме, а той по хуторах. (Бере з столу бублика і доїда, потім бере щоти, сіда долі і виклада). Ні вже, хай йому враг, щоб я зостався у цім пеклі. Я таки вищитаю, скільки мені зосталося день служити до года.
Старшина (співа сонний). Многа літа, многа літа...
Завіса